

A
NŐKRŐL
a
NŐKNEK.

ÍRTA:

*és a marosvásárhelyi „Jótekonny Nő-
egylet” s a „Clotild-székely-leány-
árvaház” javára 1877. febr. 26-án rendezett,
„fi 11 é r - e s t é l y „-en felolvasta:*

Sándor Kálmán.

Szerző e füzetke eladásából folyó bevételt (a költsé-
gek levonattá nélkül) a nevezett jótekonny egyletek
javára ajánlja fel.

Ára 10 kr.

Maros-Vásárhelytt,
NYOMTATJA SZABÓ L. A R. K. L.-ISK. BET.
1877

Jelige: Idegen nyelveket tudai
szép, de azok miatt a magát
elhanyagolni: bűn.

„Tegnap egy besuchot csináltam X.-éknél s nagyon jól unterhaltotuk magunkat.”

Nőtől hallottam ezt s megbírálás végett átengedem – a nőknek.

Ugyan ki tartaná helyesnek, vagy szépnek az ily beszédet? Bizton hiszem, hogy felkért bírám megmosolyogják s elítélik azt.

És mégis, ki tudja!

Sok nőre találtam már, a kik, habár épen a fentebbi mondatot elítélték is, ők maguk meg ily formán beszéltek: „Örvendhet, ha g e s e l s c h a f t o t l e i s t o l o k ö n n e k” s ezt már nem találták helytelennek, vagy legalább nem annyira helytelennek, mint amazt. Én pedig nem a szavak, hanem a nyelv-rontás és vegyítés elve ellen küzdök s így ezt ép úgy elítéltetni kérem, mint a ki magyar beszéd közben „szeretetreméltó” helyett azt mondja, hogy „liebenswürdig” vagy „aimable”; véletlenül helyett „zufällig”; körülbelől helyett „beiläufig” stb. stb.

„De hát, – kérdi valaki – vajjon mondja-é ezeket valaki, s mondja-é épen a nő, vagy ha mondja valamelyik, – mondja-é mindenik s ha nem mindenik, hát ki? ...”

Bizony mond ilyesfélét akarva, vagy nem akarva (s e között alább lévelges különbséget teszek) csaknem mindenik olyan nő, a ki egy nyelvnél többet is tud s az idegent idegen nevelőnőtől tanulta; vagy a ki nem is tud több nyelvet, de a látszat által el akarja hitetni, hogy tud,

S hogy gyenge szavam ne álljon egy magára ily megrögzött hibára való figyelmeztetés alkalmával, ím közlöm a „Fővárosi Lapok” egy ilyenmű gyűjteményét; hallgassák meg kérem figyelmesen s azután kérdem: kezüket szivükre téve, ki meri elmondani, hogy csak az ott említett idegen szavakból is ne használt volna vagy egyet. A „Föv. Lapok” gyűjteménye így szól:

„Kati – mondja ő nagysága reggeli tisztogatáskor a komornának – porozza ki jól azt a „ripszgariturát!” Hozza csak be lelkem a „portvist”, ott a sarokban pókhálót látok. Ejnye, hová lett a „fédervis!” A

„klavir” tele van porral. Hiába mondom magának, hogy a „tasztni”-kat is le kell törölni minden nap. Ne azzal a vastag, durva rongygyal törülje a „srajbtist;” az egész „politúr” lemegy róla. Rendet csinált már a „stellázs”-on? Nézze csak, itt a „kredencz” mellett fölszakadt a „tapéta.” Vigyázzon az istenért, majd leütötte a „lusztert.” A „stáberli”-t megint nem látom már, pedig a „fotőlj”-ök nincsenek még kiporozva. Délután szólhat Wenczelnek, hogy a „speiszczimmert” „vikszolja” ki. Bizony még meghűtöm magamat ebben a „czúg”-ban; adja csak ide a „joppni”-mat, Kati, ott van a „vizitszoba” „klajderstock”-ján. Úgy, most vizet hozhat a „lavórba.” Az „ottkolony” ott van a „nachtkasztlin.” Nem látta a kis Iluska „parchetrekli”-jét? Hát maga szakácsné miért nem megy már a „spajz”-ba lisztért? A levesbe több „grüncajg”-ot tegyen, mert tegnap nem volt semmi ize. Holnap megint „dünsztölt” húst csinálhat „garnírung”-gal. A „sniclit” ne süsse ki nagyon, mert férjem „szaftig” szereti. Bekötötte már a „dunsztos” üvegeket? A „kasszról” ne hagyja benne a „römiben”, a „kóchnak” baja talál lenni. A „csuszpájzra” „auflag” gyanánt „virstlit” tegyen, a pecsenye mellé pedig szilva- „kompótot” készítsen; „Stercet” a héten nem csinálunk, minthogy a gyermekek ki nem állhatják.”

Nos hölgyeim és bíráim vallják be egymás között bizalmasan, hogy

használnak bizony csak az itt felemlítettek közül is nem egyet, de akár hányat, A hiba felismerése már félig javulás és ez igénytelen sorok célja is csupán az, hogy segítsen a hiba felismerésére s ha e cél elérnék e sorok, ezerszeresen lennék jutalmazva, nem fáradságomért, azt a nőkért sohasem sajnáltam, hanem elszántságomért, hogy ily őszintén szólok a nőkről a nőkhöz.

Sokan használnak idegen szavakat magyaros ragozással és magyar beszéd közben, de én különbséget teszek azok között, kik csak rossz szokásból használják, azért, mert azon körben, a hol nevelkedtek, megszokták, de főleg figyelmeztetve lévén arra, beismerik, hogy hiba s igyekeznek leszokni azt. Mig másfelől vannak, – és fájdalom nem kevesen – kik beismerik, hogy idegen szavakat használnak magyaros ragozással, pl. a fennebb említett mondat félét: „gesellschaftot leistolok önnék” stb., de azt nem ismerik be, hogy az hiba lenne, sőt hallottam egy kisasszonytól magam is, hogy e vegyítés bizonyos „műveltségi mázt”

árul el és így inkább dicséretre méltó, mintsem hibáztatandó.

Amaz általam ismert vidéki szépség iránti udvariasság tiltja, hogy oly keményen válaszoljak, mint az ily nézet megérdemlé, ezért hát idézem Borostyául Nándor ismert író ide vonatkozó megjegyzéseit, a ki ezeket írja: „Vannak nők, kik néhány franczia s annál több német szót pusztán műveltség negélyezéséből kevernek beszédükbe. Ki ne mosolygana szegénykének e naivsága felett. Idegen nyelveket érteni és beszélni, kétségkívül egyik elsőrendű tényezője és föltétele a műveltségnek. Hanem minduntalan idegen s hozzá még elferdített szavakat használni közönséges tárgyak megjelölésére: badarság.”

Kemény, de igaz szavak, a mit én szelídebben úgy fejeznék ki: hogy beszéljen valaki akár magyarul, akár németül, de ne beszéljen vegyítve osztrák-magyarul, azaz se így, se úgy.

És vájjon miben kereshetjük e ferde szokás egyre inkább való terjedését? Én az idegen nyelvű és szellemű nevelésben találok a fő okot.

Nem voltam ellensége soha az idegen nyelvek tanulásának, magam érzem annak szükségességét és hasznosságát a legjobban, az idegen: német, vagy francia „gouvernantok” alkalmazását azonban már nem tartom nélkülözhetetlennek s a magyar leányoknak ma nap oly divatos idegen tan nyelvű oskolákban, idegen nyelvű tanítónők által való taníttatását épen veszélyesnek hiszem akkor, midőn tanügyünk fejlődésével ma már oly értelmes magyar nevelőnőket kaphatunk, kik míg egyfelől a nyelvek tanítására is képesek, de másfelől a tantárgyakat nem – a mint az idegen nyelven való tanulásnál rendszeren történni szokott – beszajkóltatni, hanem megértetni is képesek és magyar szel- lemben nevelik a magyar honleányt,

Mert azt hiszem, büszke vagy magad is szép hallgatónóm, hogy magyar hölgynek születted; a kiről a költő így zeng:

Magyar hölgynek születted,
 Áldd érte sorsodat!
 Magyar hölgynek születni
 Nagy és szép gondolat!
 Oh hölgy, ki azt megérted,

Mi szép vagy és mi nagy
 Rendeltetésed égtől
 A földön” áldva vagy.

De halljuk tovább is, mit mond
 a költő;

De te, midőn születted,
 Két hivatást nyered;
 A hölgyét s honleányét,
 Mert hölgy s magyar level,
 Tenéked szebb, dicsőbb tért
 Szabott a végezés,
 „Születni és – – szeretni”
 Magyar hölgynek kevés.
 Magyar hölgynek születted,
 Tedd hivatásodat!
 Egy hon-nemtője leírni
 Mi szép egy gondolat!
 Oh hölgy, ki ezt betöltéd,
 Mi szép vagy és mi nagy!
 „Rendeltetés az égtől –
 A földön”: áldva vagy!

Engedelmet kérek szép hallgató-
 nőinktől, hogy e szép és igaz költe-
 ményt csaknem egészen idéztem s nem
 utaltam csupán G a r a y „Magyar hölgy”
 című versére, de hogy őszinte legyek,
 – a túlságig az vagyok – meg kell
 vallanom, hogy igen sok nőről fel-
 teszem, hogy nem csak irodalmunkat
 nem, de még e verset sem ismeri,
 melyet minden magyar nőnek szívébe
 kellene vésnie.

És én e bünt (másképp nem nevez-
 hetem) nem nekik, hanem nevelésük-

nek, az idegen nyelvű tanítónőknek tudom be.

Az idegen „gouvernántok” – azokat értem, kik „barbár” nyelvünket a mi engedékenységünk miatt jól megtanulni is feleslegesnek tartják – (tisztelet a kivételeknek!) rendesen idegen szelleműek is s ha konyhailag a nyelvet némileg elsajátítják, nem igyekeznek azt mélyebben megismerni, irodalmunkat tanulmányozni; nem olvassák Petőfit „a kocsisok költőjét”, nem Aranyt az „érthetlent”, sem Eötvöst vagy Jókait, hanem nem ritkán – mert igen könnyen érthető – a ponyva-irodalom butító termékeit: „A zsidó disznóvá átváltozása”, „Rózsa Sándor híres rabló-kapitány” törtékeit: s aztán, míg egy felől a rossz példa által megmételtyezik a gyermek képzelem-világát, másfelől kicsinyléssel beszélnek irodalmunkról, szegénységi bizonyítványt akarnak kiállítani arról s pedig önmagukról állítják ki azt.

És a magyarságukra büszke nők ezt eltűrik? . . .

El, sőt tovább mennek. Ha egy társaságban 20 magyar van és 1 né-

met, annak az egynek kedvéért mind németül beszélnek, a ki nem tud németül, az hallgat – – lojalitásból. Hanem ez a túlságos lojalitás enmagunk kárára végtére is megöl s az ellenfélt elbizakodottá teszi.

Így magam hallottam egy német kisasszonykától, ki magyar városban magyarok között lakva, tíz év alatt még nem volt képes barbár nyelvünket elsajátítani s kit a léha ndvaroncok serege már elbizakodottá tett, hogy „önmagát compromittálja az, a ki vele nem beszél németül.”

Hanem azért én mégis magyarul mondtam meg neki, hogyha Párizsba költözve, francziák között akarnék élni, tíz év alatt megtanultam volna francziául.

Úgy látszik megértett, mert németül azt válaszolta némi célzással lojalitásból származó gyávaságunkra, hogy „ő meg azon csodálkozik, hogy habár ő már tíz év óta van itt, van még olyan fiatalember is, ki vele nem tud (hátha nem akar?) németül beszélni.”

De sőt egy gavallérra is akadtam, a ki – habár „barbár” nyelvünket jól beszéli – nem áll szóba a magyar

honleányokkal anyanyelvükön, mert azok – mintegy jeleskedve azzal, hogy tudnak más nyelven is – el-tűrik ezt és szóba állanak vele az általa választott „cultur” nyelven.

Íme a túlságos loyaltás enma-gunk kárára és az abból származott elbizakodás példákban is bemutatva.

Az idegen nyelvű tanítónő idegen nyelven tanítja megnevezni a fogal-makat. Ismertem magyar leányt, a ki idegen nyelvű tanítónő által tanítatva, a „Comet” és „Fichsstern”-ről hosz-zsan el tudott beszélni, de ha ugyan-arról az „üstökös csillag” és az „álló csillagról” m a g y a r u l kérdeztem, fo-galma se volt róla; ismét más olyant is, a ki folytonosan idegen tannyelvű iskolában nevekedve fel, gondolatait mindig németül fejezte ki, németül irt fogalmazványokat, németül levelezett magyar szüleivel, a mi egyelőre azért, hogy lássák, hogy a nyelvet tudja, megengedhető; de az már sehogy sem, hogy e közben saját anya-nyelvét, a magyart egészen elhanyagolja és mert megszokta azt, hogy gondolatait né-metül fejezze ki, azon állítást kocz-

káztassa, – a mit ily esetben nem csupán tőle hallottam – hogy „magyarul a fogalmakat nem is lehet oly könnyen kifejezni”, „ő megvallja, (oh a kedves!) hogy kivált a levelezésnél könnyebben kifejezheti magát az ember németül”. És szomorúan neveltséges dolog, hogy nem tudja miért van ez ő vele így?

Hát az anya, az édes anya, mit szól éhez? No hisz ott a nevelőnő, azért fizeti, hogy ne bajlódjék még az efféle „kicsinységekkel” is. Hát nem elég-e az, ha gondosan figyel, hogy Róza kisasszonynak a legújabb divatú báli ruhája legyen, még szellemi fejlődésére is kiterjedjen figyelme, ez már talán túl is megy anyai kötelességein. Csakugyan vannak – tisztelet a kivételeknek – anyák, kik így gondolkoznak, vagy a mi csaknem egyre megy, erre épen nem is gondolnak.

És én épen ebben látom a legnagyobb hibát. Az idegen nyelvű nevelőnőknek nyelv-tanítóképen alkalmazását is megengedhetőnek tartom, de csak úgy, hogy az anyanyelven való taníttatás mellett csak mellékes

legyen s a magyarnyelyen es a magyar szellemben való nevelésre figyeljen – a kit leginkább megillet – az édes anya.

Talán nem fogok csalatkozni, ha a magyar nők és magyar anyák hazafiasságára bizton számítok; hiszen a történelemben annyi elragadóan szép példa tanúsítja, hogy a nők honleány hivatásuknak is meg tudnak felelni.

Álljon itt bizonyságul csak a közelmúltból „egy kiszakított lap a történelemből.”

K ö v á r y L á s z l ó jeles történésünk írja „A forradalom utáni napok Erdélyben” című korrajzában többek között a következőket:

„A nők nemzeti szalagjai szintén üldöztettek: megtörtént, hogy az ilyeszerű napernyőket az utcán elvevék. És ezen túlbuzgók is, miként II. Jakab angol király egyetlen miséért három országot veszített, a nemzeti fájdalom ezen gombostűvel! szurkálásával előidéztek azt, mit a szurony előidézni tán nem bírt volna. A megbántott nemzeti büszkeség most már az aggodat is mintegy fegyverre szólító s mert fegyver nem volt, mert a férfi bujdosott, az ellenzék képviselőjét, mondhatni az ellenállás szerepét, a nők vet-

ték át. A mint gróf Battyáni golyót kapott, a nemzeti színt önként elvetették, az úgynevezett Battyáni gyászt öltötték fel; a mint a vezérek Aradon elvérzettek, nőink elvetettek minden aranyat, drága követ, minden ékszerök egy karperecz lett, egyelőre magyar arany- és ezüst-pénzből a mártírok bezárt arczképével s a mire ezeket kezdték elkobzani, sodrony halál fejek s különösen az ezen három koporsóból fűzött láncz s a nyakon fekete gyöngy, mit „könyek” névvel tiszteltek meg. És e gyász a szívet és kedélyt is elborítja. Volt példa reá, hogy forradalmi dalért a magasabb kör növendékeit meg akarták vesszőztatni, volt példa reá, hogy a nőt, mivel menekültet rejtegetet, megkorbácsolták, de mindez csak a nők patriotismusát tüzelte. Hova negyvennyolcz előtt a rojt utat nyitott: most hölgyeink köre zárva maradt; a felsőbb körök német nevelőnők helyett francziákat hoztattak, régi társalgási nyelvüket, a németet végkép magyarral cserélték fel s kezdetét adták a nemzeti nagy visszahatásnak, melynek diadalát megértük.

A nőknek ezen fellépése azonnal tisztelettel találkozott, a társaságból kimaradtak lovagias hallgatással vették tudomásul s csak azok nem akarták érteni, tisztelni, kikeről a nép így fejezte ki magát: „Galicziát kiseperték s a szemetjét ide verték.”

Akkor fáj, most köszönet érte, hogy megtanítottál s hazamentél. Így tanította

meg nyolczszáz tizenháromban a győztes francia is a porosz nőket, hogy a nemzet jövője a nők, illetőleg anyák kezébe van letéve.”

A nők és anyák, kiket a megbántott nemzeti büszkeség és hazaszeretet ily magasztos tettekre ösztönzött, nem szülhettek oly leányokat, kik ne éreznék a költő által megírt kettős hivatást: a hölgyét és honleányét; és a kik a megbántott nemzeti büszkeség, zengzetes anyanyelvük és e nemzet jövője érdekében szakítani ne tudnának az ismertetett ferde szokásokkal; érezniök kell feladatukat, mert csakugyan igaz az, hogy a nemzet jövője a nők, illetőleg az anyák kezébe van letéve. Épen ezért hozzátok fordulok nők és anyák: neveljétek m a g y a r n y e l v e n és magyar szellemben a magyar honleányt!!